

BOSHLANG‘ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA MIQDORLARNI O‘RGATISH AHAMIYATI**Valiyeva Nargiza Athamboyevna**

Qo‘qon universiteti Ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi

nargizavaliyeva1992@gmail.com**Erkaboyeva Fotimaxon**

Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf matematika darslarida miqdorlarni o‘rgatishning ahamiyati, boshlang‘ich sinflarda uzunlik, jismning massasi va hajmi, vaqt, figuraning yuzi kabi miqdorlar o‘rganiladi. Boshlang‘ich sinflarda bu miqdorlarni asosiy miqdorlar deyiladi. Bundan tashqari boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ba‘zi hosilaviy miqdorlar (tekis harakat tezligi va boshqalar) bilan ham tanishishlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: miqdor, DTS, uzunlik, soat, minut, narx, miqdor, qiymat, soat, minut, sekund.

Kirish. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini kichik yoshligidan ijodiy fikrlashga, yangiliklar yaratishga o‘rgatib borish lozim. O‘qitilayotgan har bir fan, jumladan matematika fani ham hayot bilan bog‘liq, hayotiy muammolarni yechishga o‘rgatadigan bo‘lsa, o‘quvchida matematik fikrlash qobiliyati rivojlanadi. Shu jumladan “Matematika hamma aniq fanlarga asos. Bu fanni yaxshi bilgan bola aqlli, keng tafakkurli bo‘lib o‘sadi, istalgan sohada muvaffaqiyatli ishlab ketadi”, — degan Prezidentimiz SH.Mirziyoyev¹

Boshlang‘ich sinflarning matematik tafakkurini, matematik ijodkorligini, matematik tanqidiy va mantiqiy fikrlashini oshirishda miqdorlar katta ahamiyatga egadir. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga miqdorlarni o‘rgatish metodikasi bo‘yicha Davlat ta‘lim standartlarida ham alohida bandlar bor.

Barcha boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari davlat ta‘lim standartlariga muvofiq ish yuritishadi. Shunga ko‘ra “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta‘limi vazirining 2021-yil 17- dekabrda 406-son buyrug‘i”ga asosan ² mazkur fanlarni maqsad va vazifalari asosida dars tashkillanishi talab etiladi.

Asosiy qism. Miqdor tushunchasi nafaqat boshlang‘ich sinflarda balki kishining ilk yoshlaridanoq shakllanib boradi.

Matematikada o‘rganiladigan asosiy tushunchalardan biri miqdor tushunchasidir. Boshlang‘ich sinflarda uzunlik, jismning massasi va hajmi, vaqt, figuraning yuzi kabi miqdorlar o‘rganiladi. Boshlang‘ich sinflarda bu miqdorlarni asosiy miqdorlar deyiladi. Bundan tashqari boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ba‘zi hosilaviy miqdorlar (tekis harakat tezligi va boshqalar) bilan ham tanishadilar. Hosilaviy miqdorlarni o‘rganishda ularni o‘lchash masalasi o‘rganilmaydi.³

Miqdor tushunchasi faqat matematika fanida qo‘llaniladigan asosiy tushunchalardan birigina emas, balki fizika, kimyo kabi boshqa fanlarda qo‘llaniladigan tushuncha hisoblanadi⁴

¹ <https://daryo.uz/2020/01/31/prezident-tumanlar-markazida-bittadan-matematika-faniga-ixtisoslashgan-maktab-tashkil-etish-haqida-korsatma-berdi>

² O‘zbekiston Respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirining 2021-yil 17-dekabrda 406son buyrug‘i

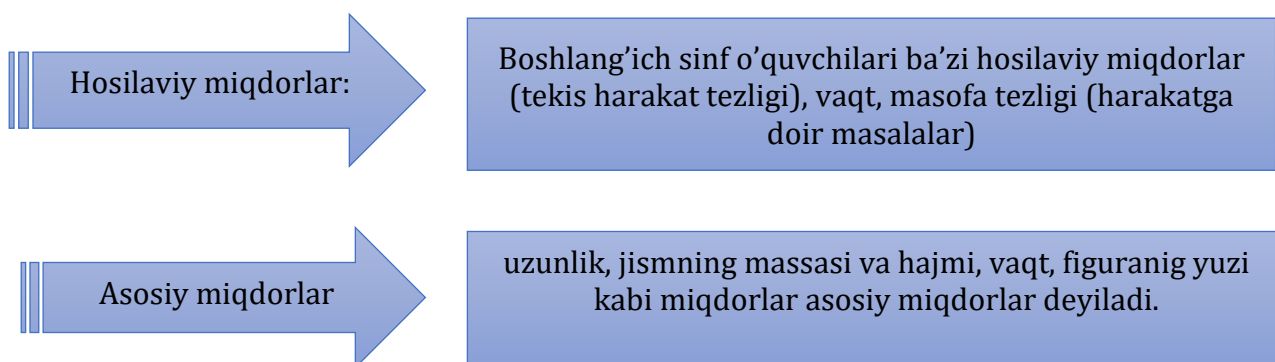
³ M.E. JUMAYEV, Z. G‘TADJIYEVA “BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA O‘QITISH METODIKASI” /314j:159-bet

⁴ N. Hamedova, Z. Ibragimova, T. Tasetov “MATEMATIKA” TOSHKENT “TURON-IQBOL” 2007/ 298-b

Shakarbayeva Ra‘no Erjigitovnaning “Boshlang‘ich sinflarda miqdorlar tushunchasini kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘rgatish”, Sabirova Maftuna Umidjon qizining “Boshlang‘ich sinflarda miqdorlarni o‘rgatish metodikasining umumiy masalalari”, Z.A.Artikbayevaning “Boshlang‘ich sinf matematika darslarida miqdorlarni o‘rgatishning xalqaro baholash tizimidan foydalanish”, Muxammedova Muattar Iskandar qizining “Boshlang‘ich sinflarda miqdorlarni o‘rgatish metodikasining umumiy masalalari”, Maludaxon Musurmonovaning “Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida massa, sig‘im va vaqt o‘lchov birliklari to‘g‘risidagi tasavvurlarni shakllantirish metodikasi” maqolalarida miqdor haqida ushbu fikrlar keltirilgan: Boshlang‘ich sinflarning dasturida matematik material bilan uzviy bog‘liqlikda turli miqdorlarni ham o‘rganish nazarda tutilgan. Miqdorlarsiz tabiatni, borliq olamni o‘rganish mumkin emas. Chunki miqdorlarda turli narsalarning, borliq dunyoning xossalari aks etgan. Miqdor tushunchasi narsa yoki hodisaning xossasi bo‘lib, bu tushunchalar o‘quvchilarning butun o‘qishi davrida shakllanadi. Biz o‘quvchilarga uzunlik, jismning massasi (og‘irlik), hajmi, vaqt, figuraning yuzi kabi miqdorlar to‘g‘risida tushuncha berishimiz kerak. Bu tushunchalarni o‘rganish arifmetik material bilan qo‘shib o‘qitiladi. Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarining 3-sinf matematika darsliklarining I qismida miqdorlarga doir mavzular keltirilganligi ma‘lum. Darslikda asosiy miqdorlar bo‘yicha 4 ta mavzu “3. Takrorlash. Uzunlik”, “8. Takrorlash. Soat va minutlar”, “37. Narx, miqdor va qiymat”, “39. soatlar, minutlar, sekundlar”⁵ mavzulari berilgan. Bu mavzular yuzasidan o‘quvchilar kitobning I qismida uzunlik o‘lchov birliklari, vaqt o‘lchov birliklari, narx, miqdor va qiymat kabi bilimlari boyitiladi.

Miqdor bu narsa yoki hodisaning biror xossasi bo‘lib, uni boshqa narsa yoki hodisaning shu xossasi bilan taqqoslash va ulardan qaysi biri shu xossaga ko‘proq darajada ega ekanligini aniqlash.⁶

Boshlang‘ich sinflarda u yoki bu miqdor haqida tasavvurni shakllantirish va ularni o‘lchash usullari o‘ziga xoslikka ega bo‘lsa ham, har bir miqdorni o‘rganishda umumiy bosqichlarni alohida ta‘kidlash maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Boshlang‘ich sinflarda o‘quvchilarni asosiy miqdorlar bilan tanishtirish matematika kursining asosini tashkil etadi. 1- 4 sinf matematika kursida miqdorlar ikki bosqichga bo‘lib o‘rganiladi:

⁵ I. V. Repyova Matematika 3-sinf I qism darslik /Novda Edutainment Toshkent-2023.

⁶ Jumaev M.E., Tadjiyeva Z.G`. (2005). Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. Fan va texnologiyasi.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga miqdorlarni o‘rganishda quyidagi tushunchalarga amal qilish maqsadga muvofiqdir

1.	Bolalarda mavjud miqdorlar haqidagi tushunchalarni aniqlash
2.	Bir xil nomli miqdorlarni solishtira olish (chamalab ko‘rish, solishtirish, taqqoslash, o‘lchash va boshqa xil usullar bilan)
3.	Mazkur miqdorlarning o‘lchov birliklari va o‘lchov asboblari bilan tanishtirish
4.	O‘quvchilarda o‘lchash ko‘nikmalarini hosil qilish
5.	Bir xil nomdagi miqdorlarni qo‘shish va ayrish (malaka va topshiriqlarni bajara olish)
6.	Miqdorlarning yangi o‘lchov birliklari bilan tanishtirish, bir nomdagi o‘lchov birliklarni boshqa o‘lchov birliklariga almashtirish. Ikki bir xil nomli o‘lchov birliklarini bitta ikki nomli o‘lchov birligiga aylantirish va aksincha
7.	Ikki, uch nomli miqdorlarni qo‘shish va ayrish
8.	Miqdorlarni songa ko‘paytirish va bo‘lish
9.	Miqdorlar ustida arifmetik amallarni bajara olish malakasini shakllantirish
10.	Turli miqdorlar haqida tasavvurlarni shakllantirish maqsadida, turli amaliy misol, malaka va topshiriqlarni bajara olish va ularni namoyish eta olish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iboratdir.

3-sinf matematika darslarida asosiy miqdorlarni o‘rgatish amaliyot jarayonida ushbu metodlar orqali ko‘rib chiqamiz.

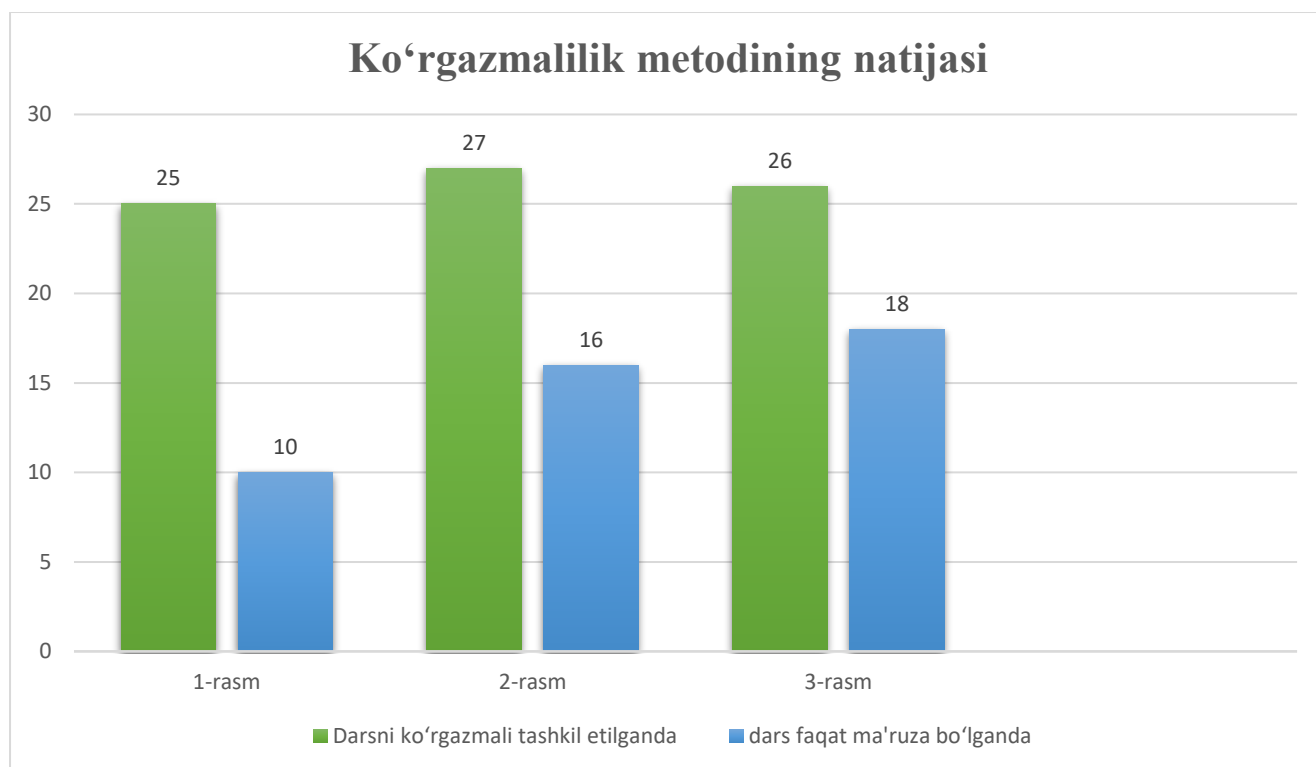
“Ko‘rgazmalilik” metodi.

Ko‘rgazmali qurollardan foydalanish metodi, o‘quvchilarga yangi bilimlarni o‘rganishda yordam beradigan samarali usul hisoblanadi. Bu usulda, so‘z bilan emas, namoyish bilan ko‘proq, tez va oson tushunib olish mumkin. Bola rang, shakl, tovush orqali tezroq tushunadi. Ko‘rgazmalilik maqsad emas, balki vosita ekanligini unutmasligimiz lozim. Ko‘rgazmalilik faqat tomosha emas, balki bilim olishning manbai, izlanuvchanlik, ijodkorlikka o‘rgatuvchi omildir. Boshlang‘ich 3-sinf o‘quvchilariga miqdorlarni o‘rgatishda bu metod juda muhim. O‘quvchilarga miqdor tushunchasini turli xil ko‘rgazmalar orqali o‘rgatish maqsadga muvofiq. Asosiy miqdorlar haqida tasavvurni shakllantirish uchun quyidagi ko‘rgazmali qurollardan foydalanamiz.

Asosiy miqdorlarni o‘rgatish, takrorlash va mustahkamlash jarayonida yuqorida keltirilgan metod va o‘yinlar o‘quvchilarning yangi bilim olishlariga ko‘kamlashadi. Darslarda o‘quvchini faolligini oshirishda, darsga qiziqtirishda miqdorlarni yaxshi eslab qolishida xizmat qiladi.

Farg‘ona viloyati Qo‘qon shahar 46-umumiy o‘rta ta‘lim maktabining 3-sinf o‘quvchilari doirasida olib borilgan qisqa muddatli asosiy miqdorlarni o‘rgatish maqsadida o‘tkazilgan tajriba sinovida miqdorlar mavzusini ko‘rgazmalilik metodidan foydalanib tushuntirilganda o‘quvchilarning bilim ko‘rsatkichi quyidagicha natija ko‘rsatdi:

4-rasm. Ko‘rgazmalilik metodi orqali⁷

Ushbu natijalardan shuni ma‘lum qilamizki, ko‘rgazmali tashkil qilingan dars ma‘ruza holatida o‘tkazilgan darsdan ko‘ra yaxshi samara berdi. Darsni 1-rasmdan foydalanib tushuntirganimizda 30 nafar o‘quvchidan 25 nafar o‘quvchilar yaxshi o‘zlashtirdi. Dars ma‘ruza tarzida tashkillanganda 10 nafar o‘quvchi miqdorlar haqida bilimga ega bo‘ldi. 2-rasmdan foydalangan holda esa 30 nafar o‘quvchidan 27 nafar o‘quvchi darsni samarali, darsni ma‘ruza qilib o‘tilganda 16 nafar o‘quvchi qoniqarli tarzda tushundi. 3-rasm orqali dars o‘tilganda esa 30 nafar o‘quvchidan 26 nafar o‘quvchi, ma‘ruza shaklida o‘rgatilganda 30 nafar o‘quvchidan 18 nafar o‘quvchi miqdorlar mavzusini yaxshi o‘zlashtirdi. Bu tajriba orqali o‘quvchilarda darsga qiziqish hamda darsni unumdorligini salmoqli darajada oshganini guvohi bo‘ldik.

Xulosa. Miqdorlar haqida mulohazalar tahlilidan shuni xulosa qilish mumkin, Sabirova Maftuna Umidjon qizining miqdorlarga oid maqolasida asosiy miqdorlar haqida tushuncha, uzunlik va uning birliklari bilan tanishtirish metodikasi. Massa va hajm, ularning birliklari bilan tanishtirish metodikasi haqida ma‘lumotlar qayd etilgan. Maqolada massa o‘lchov birliklari daftar orqasidagi massa jadvali orqali tushuntirilgan. Bizning tadqiqotimizning metodologiyada esa, keltirilgan 1-rasmdagi ko‘rgazmali quroldan foydalanish o‘quvchilarda og‘irlik o‘lchov birliklarini o‘rganishda yaxshi samara beradi.

Miqdorlarsiz tabiatni, borliqni, olamni o‘rganish mumkin emas. Chunki miqdor tushunchasi narsa va hodisalarni o‘lchash bilan bog‘lik bo‘lgan xossalar haqida tasavvurlarni boyitib boradi, aks ettiradi. Bilasizki miqdor tushunchasi bolalarda 1 sinfdan boshlab shakllantirila boriladi. Albatta, hali endi maktabga qadam qo‘ygan bolalarning harakatlari beqaror bo‘ladi.

⁷ Muallif ishlanmasi

Shuning uchun o‘qituvchi darsni qiziqarli o‘tsagina, u yaxshi natijalarga erisha oladi. Matematika darslarida miqdorlar ustida ish olib borilayotganda, ko‘rgazmalilikdan foydalanib, darsga hayot va boshqa fanlar bilan bog‘lab olib borish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. M. Jumayev. Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi. –Toshkent: Bayoz, 2022. – 272 b.
2. B.S.Abdullayeva, A.V.Sadikova, M.N.Muxitdinova, M.I.Toshpo‘latova, Boshlang‘ich matematika kursi nazariyasi. Darslik. –Toshkent-2020.
3. G.Djanpeisova. Matematik ta‘lim. –Toshkent: Ma‘naviyat, 2022. – 290 b.
4. Abdullayeva, V. (2023). XIX ASRNING IKKINCHI YARMIDA TURKISTONDA TA‘LIM JARAYONNI YUZAGA KELISHI VA DARSLIKLAR. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 841-843.
5. Abduraxmonova, N. A. qizi. (2023). BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINFLAR O‘QITUVCHILARINING IJODIY FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA. *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 208–211.
6. Nargiza, V. (2023). TARBIYA JARAYONIDA OILA MAHALLA HAMDA TA‘LIM MUASSASALARINING O‘ZARO HAMKORLIGI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 637-639.
7. Raxmatovna, J. R. A., & Athamboyevna, V. N. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARDA INTEGRATSIYALASHGAN DARS BERISHNING ZAMONAVIY METODLARI. QO ‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 651-652.
8. Mirzaliyevna, S. Z. (2023). BOSHLANG ‘ICH SINFLAR O ‘QUVCHILARINI IJODKORLIKKA O ‘RGATISHDA XORIJIY TAJRIBALARDAN FOYDALANISH METODIKASI (O ‘QISH VA ONA TILI O ‘QISH SAVODXONLIGI DARSLARI MISOLIDA”. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(6), 598-603.
9. Ikromjonovna, J. S. (2023). BOSHLANG‘ICH SINFLARGA TA‘LIM BERISH JARAYONIDA ZAMONAVIY METOD VA VOSITALARNING AHAMIYATI. QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 581-583.
10. Bohodirovna, S. G., & Usmanova, H. (2022, January). MODEL OF INNOVATIVE STRATEGY ON THE BASIS OF VARIATIVE APPROACH TO PRESCHOOL EDUCATION. In *Conference Zone* (pp. 197-199).
11. Исақова, З., & Абдуллахўжаев, А. (2023). ИСХОҚХОН ТЎРА ИБРАТ-МИЛЛИЙ ТАФАККУР МЕЪМОРИ. *IQRO INDEXING*, 1(1), 41-71.
12. Soxobjonovich, Olimov Saydullo. "TALABALARDA BOSHQARUV FAOLIYATINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI VA ISTIQBOLLARI." *Analysis of International Sciences 2.2* (2024): 51-57.
13. Xursanov, O. (2023). TALABALARNI HAMKORLIK TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O‘QUV - MA‘NAVIY MOSLASHUVCHANLIK IMKONIYATLARINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI (1 - KURS TALABALARI MISOLIDA). *Educational Research in Universal Sciences*, 2(12), 264–269.
14. Raximjonovna, U. N. (2023). O ‘SMIR YOSHIDAGI O ‘QUVCHILARDA “TARBIYA” FANINI O ‘QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O ‘RGATISH. *Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities*, 11(6), 232-237.
15. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O ‘QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O ‘QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Integration of Economy and Education in the 21st century*, 2(2), 9-13.